

“OVQATLANISH MAHSULOTLARI TOVARSHUNOSLIGI” FANINING SEMINAR MASHG`ULOTLARINI O`QITISHDA FLIPPED-CLASROOM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SHART- SHAROITLARI

Zaripova Dildora Fatxuddinovna

Buxoro muhandislik texnologiya instituti

“Ovqatlanishni tashkil etish va servis” kafedrası stajyor-o`qituvchisi

zaripovad703@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada elektron ta'limning ahamiyati, elektron ta'lim va an'anaviy ta'lim integratsiyasi bo'lmish aralash ta'lim texnologiyasi va uning modellari, xususan, “Flipped clasroom” modeli va uning ta'lim jarayonidagi o'rni va “Ovqatlanish mahsulotlari tovarshunosligi” fanini o'qitishdagi ahamiyati xususida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Flipped classroom, aralash ta'lim, an'anaviy ta'lim, elektron ta'lim.

Аннотация: В статье речь идет о значении электронного образования, о смешанном обучении, состоящем из традиционного и электронного обучения, а также его модели, в частности “Flipped clasroom” о роли этой модели в обучении предмета «Товароведение пищевых продуктов».

Ключевые слова: flipped classroom, смешанное образование, традиционное образование, e- обучение.

Abstact. The article is about the importance of e-learning, about blended learning, which consists of traditional and e-learning, as well as its models, in particular “Flipped learning”, the role of this model in teaching subject “Food merchandising”.

Key words: Flipped clasroom, Blended learning, traditional learning, e-learning.

So'ngi yillarda mamlakatda ta'lim-tarbiya tizimining sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchi va talaba yoshlarda zamonaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, ta'lim tizimi hamda ilm-fan sohasi o'rtasida yaqin hamkorlik va integratsiyani, ta'limning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini yanada rivojlantirishning asosiy yo'nalishi sifatida dunyo miqyosidagi bugungi keskin raqobatga bardosh bera oladigan milliy ta'lim tizimini yo'lga qo'yish, darslik va o'quv qo'llanmalarni zamon talablari asosida takomillashtirish, ularning yangi avlodini yaratish, o'quv dasturlari va standartlarini optimallashtirish, zamonaviy axborotkommunikatsiya texnologiyalarini qo'llagan holda ta'limni boshqarishni avtomatlashtirish va har tomonlama tahlil qilib borish tizimini yaratish, elektron resurslar va masofaviy ta'limni yanada rivojlantirish, ta'lim oluvchilar o'rtasida IT-sohasidagi kasblarni ommalashtirish” kabilar belgilab berildi

[1].

Ta'limning muammosi, shuningdek unga erishish yo'llari va usullari jamiyatning yangi texnologik tuzilmalarga o'tish davrida dolzarbdir. Hozirgi vaqtda ta'limdagi muqobil tajribalarning shakllantiruvchi salohiyatidan foydalanishga qaratilgan yondashuvlarni faol izlash davom etmoqda. Ba'zi yangi ta'lim texnologiyalari o'zlarining samaradorligini isbotlagan metodikalar, usullar va vositalardan foydalanishga asoslangan bo'lib, ular nafaqat turli formatdagi o'quv va o'quv matnlaridagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarining ta'limning boshqa texnik vositalariga qaraganda asosiy ustunligi nozikligi, ta'limning turli modellari va algoritmlariga sozlash, shuningdek, har bir ta'lim oluvchining xatti-harakatlariga yakka tartibda reaksiya qilish imkoniyati sanaladi. Bunday vositalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada faollashtirish, unga tadqiqotchilik va izlanuvchanlik xarakterini bag'ishlash imkonini yaratadi. Darsliklar, televideniya va kinofilmlardan farqli o'laroq, axborotkommunikatsiya texnologiyalari ta'lim oluvchining xatti-harakatiga zudlik bilan javob berish, turli toifadagi ta'lim oluvchilar uchun materialni takrorlash, tushuntirish, puxtaroq tayyorgarlikka ega bo'lgan ta'lim oluvchilar uchun yanada murakkab va o'ta murakkab materialga o'tish imkoniyatini ta'minlaydi. Bunda individual sur'atlarda o'qitish oson va tabiiy tarzda amalga oshiriladi. Bilimlar hajmining ortib borishi va tahlil metodlarining murakkablashishi bilan ta'limni asosan an'anaviy usulda tashkil etish tobora qiyinlashib bormoqda. Murakkab muammolarni tushunish va hal qilish malakalari, juda katta hajmdagi dastlabki ma'lumotlarni foydali umumlashtira olish qobiliyati-bularning hammasi kata ahamiyat kasb etib, o'quvchilardan yanada faol bo'lishni talab etadi. Aynan, shu nuqtai nazardan kompyuter ta'lim sohasi uchun nihoyatda keng imkoniyatlar taqdim qiladi. Axborot texnologiyalari ta'limning turli yangi ko'rinishlarini taklif etmoqda, xususan keyingi vaqtlarda modulli ta'lim tizimida majmuaviy yondashuv tamoyili kuchayib bormoqda. Unda turli shakl, usullar moslashtirilgan holda joylashtirilishi aralash ta'limning innovatsiya sifatida kirib kelishiga sabab bo'ldi.

Flipped Classroom yoki ispan tilida tarjima qilingan sinf - bu o'quvchilarning ishtirokini rag'batlantiradigan va rag'batlantiradigan innovatsion ta'lim modeli. Asosan, u bilan birlashtirilishi mumkin bo'lgan boshqa metodikalarda bo'lgani kabi, u o'quvchilar uchun sinfdan tashqarida tadqiqotlar olib borish va materiallar tayyorlash, so'ngra amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishdan iborat.

Sus ijodkorlari Jonathan Bergmann va Aaron Sams, AQShning Kolorado shtatidagi va Ispaniyadagi bir institutning ikkita kimyo o'qituvchisi allaqachon uni qo'llaydigan bir nechta o'quv markazlari mavjud. Sizga ushbu pedagogik metod nimadan iborat, uning ustunlari va uni qanday ta'lim bosqichiga muvofiq amalga oshirish kerakligini aytib o'tamiz.

Agar an'anaviy o'qitishda o'qituvchi nazariyani sinfda tushuntirsa va o'quvchilar mashqlar yoki amaliy mashg'ulotlar olib borishsa, ushbu nazariyani qo'llaydilar. Usulda O'tkazilgan sinf yoki o'g'irilgan sinf - bu tadqiqot olib boradigan va sinf ichida amaliy mashg'ulotlar uchun material tayyorlaydigan talabalar jamoasi.

Ushbu modelda harakatlar sarmoyalangan, nazariyani o'rganadigan va keyin uni darsda qo'llaydigan talabalar. O'tkazilgan sinf xonasi yaxlit yondashuvga asoslangan. Bir tomondan, to'g'ridan-to'g'ri o'qitish konstruktivistik metodlar bilan birlashtirilib, talaba o'z bilimlarini shakllantiradi va o'qituvchi uyda o'rganish uchun tarkib yaratuvchisidir. Shuningdek, u sinfda qo'llab-quvvatlovchi va nazoratchi vazifasini bajaradi.

Ma'ruza mashg'ulotlari uchun materiallar to'liq bo'ladi, slaydlar ham bo'ladi, chunki talabaning mustaqil shug'ullanishi uchun yetarli darajada sharoit ta'minlanishi zarur.

- Seminar mashg'uloti ma'ruzalarga qo'shib olib borilishi mumkin. Seminar mashg'ulotlari eng qiziqarli, munozaralarga boy mavzularni o'zlashtirishda va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladi.

- Fanning o'quv materiallari ham qog'oz, ham elektron shaklda mavjud bo'ladi. Electron shakl mazmun jihatidan ancha boy bo'ladi.

- Online muloqot odatda chat, forum, zoom, e-mail shaklda bo'ladi. Bular orqali talabalar o'zaro muloqot qilishadi va hamkorlikda ishlashadi. O'qituvchiga xohlagan vaqtda savol berish va qisqa muddatlarda javob olish imkoni bo'ladi. Bilim olishda boshqa talabalar bilan maslahatlashib ishlash juda katta yutuqlarga olib keladi.

- Yakka tartibdagi guruhli online loyihalar internetda ishlash, turli manbalardagi axborotlarni tahlil qilish, guruh bilan kelishib ishlash, vazifalarni bajarish bo'yicha mas'uliyat va vazifalarni birgalikda taqsimlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

- Virtual sinf xonasida internet aloqa vositalari yordamida, shuningdek, talabalar bevosita jismoniy tarzda o'qituvchi bilan yoki o'zaro uchrashishi, muloqot qilishi mumkin.(2)

Bu talabalarga muayyan erkinlik beradi, audio va video ma'ruzalar, animatsiya va simulyatsiyalar aralash ta'limni yanada boy va qiziqarli qiladi. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar, Flipped learning o'ta moslashuvchan tizim ekanligini bildiradi. Demak, talaba 2-sentabrda darsga kelib o'qituvchi bilan ko'rishadi va fanning kirish darsida ma'lumotlarni elektron shaklda oladi. Adabiyotlar ro'yxati o'rniga web-sayt manzilini hamda login va parollarni oladi. Ma'ruza darslarida ma'lumotlar qisqa beriladi va havola etilgan manbalarda juda ko'plab qiziqarli materiallar, sinov va imtixonlarni topshirish uchun zarur topshiriqlar bo'ladi. Ma'ruzalar asosan power point taqdimotlari shaklida bo'ladi. Darslarning bir qismi online rejimda bo'ladi. Bunday materiallarni talabalar yakka tartibda mustaqil yoki guruh bo'lib o'zlari o'zlashtirishi zarur bo'ladi. Online darslar savol-javob shaklida bo'lishi mumkin. Ishlangan ma'lumotlar

o'qituvchiga fayl tarzida yuboriladi va o'qituvchi tomonidan baholanib qaytariladi. Xullas, bu usul talabalarni o'z faoliyatini tashkil qilishga o'rgatadi.

Usulning kamchiliklaridan biri bu sinfdan tashqarida ishlashda texnologiyalardan foydalanish talab qilinadi. Shu sababli, raqamli bo'linish tufayli talabalar va ularning bilimlari o'rtasida bo'linish bo'lishi mumkin. O'qituvchilar va talabalar AKTdan foydalanish bo'yicha bilimlarga ega bo'lishlari shart.

Ushbu metodika o'qituvchilar, oilalar, maktabning qolgan o'quvchilari va ta'lim jamiyatining boshqa a'zolari o'rtasida ma'lumot almashish va tarkibni o'rganish imkoniyatidir. Ko'pgina hollarda, bu usul faqat foydalanilmaydi, aksincha uni to'ldiruvchi sifatida ishlatiladi boshqa hamkorlik. Filtrlangan sinf usuli asoslanadi to'rtta ustun:

Moslashuvchan muhit: O'quv markazida talabalar uchun moslashuvchan joylar yaratish kerak.

O'quv madaniyati: Talabalar mavzularni chuqurroq o'rganadigan va o'z bilimlarini faol ravishda shakllantiradiganlardir. Shuningdek, u o'zining o'quv jarayonini o'zi baholaydi va uning o'rganish tezligini belgilaydi.

Qasddan tarkib: Talaba kontseptual va protsessual tushunchalarni rivojlantirishga yordam beradi. Sinfdan uйда o'rganilgan nazariya amalda qo'llaniladi.

Professional o'qituvchi: O'qituvchilar o'z o'quvchilarining fikr-mulohazalarini doimiy ravishda kuzatib boradilar. Oilalar ishtirok etuvchi rolga ega, g'oyalar, takliflar berish, qiziqish ko'rsatish, tajriba almashish ...

Ushbu usul bilan, bolalar va yoshlar tadqiqot va ma'lumot qidirishni o'rganadilar, kognitiv jarayonlarning rivojlanishi va mazmunli o'rganilishi an'anaviy sinfga qaraganda samaraliroq osonlashtiriladi. Boshqa tomondan, avtonomiya va mas'uliyat rivojlangan. Ushbu metodika talabalarga ishonishni anglatadi.

Yutuqlar va imkoniyatlar. Flipped Classroomning ijobiy tomonlari haqida so'z borganda vaqt tejilishini alohida qayd etish lozim. Chunki ta'limning bu shaklida yangi mavzuning mazmunini batafsil tushuntirishga extiyoj bo'lmaydi. Bu vazifani platformaga oldingan yuklangan videodars (10-15 minutlik), mavzuning audiofayli, mavzuning matnli (word yoki pdf formatida) materiali va PowerPoint taqdimotidan istalganini mustaqil o'zlashtirish bajaradi. Oliy ta'lim muassasasida o'quv jarayonini tashkil etishda 50 foizga auditoriya mashg'ulotlari kamayadi, bu esa ta'lim muassasasining qamrov imkoniyatlarini teng barobarga oshiradi.

Shuningdek, auditoriyadagi o'quv mashg'uloti faol kognitiv muloqot asosida tashkil qilinadi, bu talabalarning kasbiy ko'nikma va malakalarini rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Barchani tinglash va barchaning fikr bildirish imkoniyati oshadi.

Britaniyada o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra Flipped Classroom modeli asosida tahsil olgan guruh talabalari an'anaviy ta'lim olgan guruhga nisbatan yil oxiridagi yakuniy imtihon testida 28% yuqori o'zlashtirish natijasini qayd etadi. Test

imtihoni o'z ichiga o'qib tahlil qilish, fikrni yozma ifodalash, tinglab aytib berish va so'z boyligi darajasini aniqlash bo'yicha o'tkazilgan. Imtihan natijalari talabalarning keltirib o'tilgan bilim va ko'nikmalarining umumiy ko'rsatgichi sezilarli darajada oshganligini ko'rsatadi.

Yuqoridagilar bilan birga, o'qitishning ushbu aralash shaklida talabalarda o'quv faoliyatini mustaqil tashkil qilish va boshqarish, fanlarga qiziqishning ortishi bilan ham namoyon bo'ldi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Har bir narsada bo'lgani kabi Flipped Classroom modelining ham o'ziga yarasha murakkabliklar bor. Ulardan eng muhimlarini keltirib o'tamiz.

Avvalo, ushbu modelda o'qituvchidan kuchli bilim, o'qitishga yangicha va qiziqarli yondashuv talab qilinadi. Chunki, bizga sir emas – hozirgi dunyoda internet saytlarida soat sayin yangi va qiziqarli audio-media materiallar yaratilmoqda. O'qituvchining mavzuni tushuntirishga bag'ishlangan videodarsi shu qadar jozibador va ilmiy asoslangan bo'lishi lozimki, talaba mavzuni o'zlashtirish uchun inernetdan qo'shimcha material qidirmasin.

Ikkinchidan, dars dasturi va mazmuni talabaga motivatsiya bera olishi lozim. Vazifalar shakli talabalarning yoshi, hayot tarzi va qiziqishlariga mos bo'lishi maqsadga muvofiq. Video va audio materiallar, taqdimotlar qisqa va sarmazmun bo'lishi kerak. Hozirgi yoshlarni bir xil ohangdagi uzun ma'ruzalar bilan zeriktirib qo'yish mumkin.

Uchinchidan, tayyorlangan o'quv materiallari bir xil bo'lsa-da, vazifalarni bajarishga qo'yilgan talablarda o'quvchilarning yoshi, dini, ijtimoiy qiziqishlarini e'tiborga olish lozim.

To'rtinchidan, Flipped Classroom modeliga o'qishga o'tishdan avval talabalarga ushbu ta'lim shaklining mazmuni, maqsadi, talablari va kutilayotgan natijalar haqida tushuntirish berish lozim. Talabalar nima uchun ta'limning ushbu shaklida tahsil olayotganliklarini anglashlari va bu jarayondagi faoliyatlari maqsadli ekanliklarini yodda tutishlari kutilgan natijani beradi.

XULOSA

Umuman olganda, o'qitishning "teskari sinf" modeli dastlabki vaqtda fanning o'quv-metodik bazasini shakllantirib olishi uchun o'qituvchidan ko'p mehnat talab qiladi. Biroq tajriba ortgani sari platformadagi o'quv materiallarini yangilab borish bilan mehnat kamayadi. Tadqiqotchi ekspertlarning ta'kidlashicha ushbu model ko'proq ijtimoiy-gumanitar soha mutaxassislari uchun samarali bo'lib, amaliy mashg'ulotlarning ko'payishi hisobiga professional ko'nikma va malakalarni shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'rganilgan manbalarga tayanib shuni xulosa qilish mumkinki, pandemiya davrida shakllangan onlayn ta'lim ko'nikmalariga asoslanib respublikamiz oliy ta'lim

muassasalarining tegishli guruhlarida Flipped Classroom modelini milliy ta'lim tizimi imkoniyatlariga moslab tajriba-sinov tarzida o'quv jarayonida qo'llab ko'rish lozim. Chunki, ushbu modelni qo'llashning huquqiy asosi 2019 yil 8 oktabrda qabul qilingan O'zbekistonda oliy ta'limni 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasida Forsayt markaz, blended learning kabilar qatorida keltirilgan bo'lsa-da, hanuzgacha o'quv jarayoniga to'liq joriy etish mexanizmlari ishlab chiqilmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida PQ-5847. 08.20.2019. <https://lex.uz/docs/4545884>
2. Altemueller, L., & Lindquist, C. (2017). Flipped classroom instruction for inclusive learning. *British Journal of Special Education*, 44(3), 341-358. doi: 10.1111/1467- 8578.12177
3. Allayarova, S. N. (2021). TALABALARNI ILMIY TADQIQOT FAOLIYATIGA YO'NALTIRISHNING DOLZARB MASALALARI. *Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan)*, (5 (102)), 17-25.
4. Allayarova Soliha Narzulloevna (2020). AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARI OLIY TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI. *Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan)*, (4 (89)), 10-19.
5. Hew, K., & Lo, C. (2018). Flipped classroom improves student learning in health professions education: a metaanalysis. *BMC Medical Education*, 18 (1):38. doi: 10.1186/s12909-018-1144-z
6. HEW, KF, LO, CK Perevernutyy klass uluchshaet obuchenie studentov v oblasti meditsinskogo obrazovaniya: metaanaliz. *BMC Med Educ* 18, 38 (2018). <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1144-z>
7. <https://nasenjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8578.12177>
8. https://www.researchgate.net/publication/332150422_Flipped_Classroom_Ein_pädagogisches_Fehlkonzept